

TEOS KAZISI 1965 YILI KISA RAPORU

Doç. Dr. Yusuf BOYSAL

Bu sene çalışmalarımıza 9. 8. 965 tarihinde başladık. Kazı Heyeti Dr. Yusuf Boysal, Dr. Baki Öğün, arkeolog Fahri Işık ve altı öğrenciden müteşekkildi. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, kazı heyetinden bir temsilci ile Seferihisar Kazası Millî Eğitim Memuru, Mal Müdürü ve İzmir Arkeoloji Müzesi yüksek Mimarı'ndan teşekkül eden bir komisyonu da, tapınağın onarılmasıyla ilgili teknik işleri yürütmek üzere görevlendirmiştir. Ekim sonuna kadar devam eden çalışmalarımız, daha ziyade, Millî Eğitim Bakanlığının ayırmış olduğu tahsisatla yürütülmüş ve ayrıca Ege Üniversitesi de maddî yardım da bulunmuştur.

Bu mevsim çalışmalarımız daha ziyade tapınak bölgesi ile E çukuruna inhisar etmiştir. Bu arada Tiyatro ve Odeon'un temizlik işleriyle de meşgul olunmuştur.

E Çukuru Çalışmaları:

Geçen yıllarda bu çukurda yaptığımız çalışmalarda, güney kısımda küçük bir sahada derine inerek protogeometrik safhaya ait katı tesbit etmiştik. Bu sene daha geniş bir sahada çalışarak bu kata kadar olan tabakaları daha etraflı bir şekilde araştırmak istedik. Saha temini maksadıyla, çukurun doğu-güney köşesini kaplayan Roma Devrine ait harçlı duvarı kaldırdık. Bu duvar, ait olduğu ve içinde amphoraların bulunduğu tabakadan daha aşağıya, 6. yüzyıl katına kadar devam etti. Çalışma sahamıza, deniz seviyesinden 3.90 m. yükseklikte ve 6. yüzyıla ait olan yolu da katarak derinleş-

memize devam ettik. 3.50 m seviyesinde, üzerinde panter resmi bulunan bir Attika vazo (kylix) parçası çıktı ve böylece seviyemizin takriben 6. yüzyılın ortalarına ait olduğunu tesbit ettik. Devam eden çalışmalarımız esnasında erken 6. yüzyıla ait çeşitli vazo parçaları da çıktı. 3 m den sonra, 7. yüzyıla ait bol miktarda kuşlu kâse parçaları bulduk. Derinleştikçe 8. ve 9. yüzyıllar seramiğine de bol miktarda rasladık. Bilhassa progeometrik seramik çeşitli ve bol örnekleri ihtiva etmektedir.

Tabaka kontrolü amacıyla, çukurun bu kısmında, c adını verdiğimiz ve ölçüsü 2.50 m × 2 m olan yerde derinleşmemize devam ettik. Toprağın ıslaklığının gittikçe fazlaşması yüzünden burada deniz seviyesine 1 m kalıncaya kadar ancak inebildik. Bu ıslak toprağın içinde az miktarda, karakteri belli olmıyan seramik bulduk.

İlerde yapacağımızı ümit ettiğimiz çalışmalarda E çukurunun her tarafında derinliğine inmek ve protogeometriğe kadar olan katları açmak istiyoruz. Bunu yapmayı, E çukurunda 7., 8. ve 9. yüz yıllar seramiğinin fazla çıkmış olması bakımından bir vazife biliyoruz.

Tapınakla ilgili çalışmalar:

Geçen yıllarda tapınak bölgesinde yaptığımız çalışmalarda temenos duvarını batı tarafda tamamen açmak mümkün olmuştu. Bu duvar tapınağın mukaddes mahallini, batı tarafda ilk senelerde açtığımız D çukurundaki hellenistik evlerden ayırıyordu. Aynı işi tapınağın diğer taraflarında da yapmak gerekiyordu. Zira tapınak üzerinde çalışırken herşeyden önce

mukaddes mahallin hudutlarının bilinmesi ve bu sahanın araştırılması gerekiyordu. Bu iş aynı zamanda tapınağın mimarlık parçalarının tesbitini ve mukaddes mahalde yer alması muhtemel olan sunak ve diğer eserlerin araştırılmasını da mümkün kılacaktı.

Bu maksatla tapınak sahasında çalışmalara başladık. Temenos duvarını doğu ve kuzey taraflarda tesbit ettik. Duvarlarla tapınak arasındaki sahayı toprak ve molozdan temizledik. Kazı esnasında tapınağın akroterleri, friz parçaları ve diğer bazı süsleri ele geçti.

Akroterler

Tapınağın batı cephesinin önünde iki akroter ele geçti. Bunlardan birisinin tapınağın sağ köşesine, krepis'e olan uzaklığı 5.30 m, sol tarafta bulunanın krepis'e olan uzaklığı ise 6.50 m dir. Şu halde buldukları yerlere göre bunlar tapınağın yan akroterleri oluyorlar. Esasen bu iki akroterin şekilleri ve birbirine benzemeleri de yan akroterleri olduklarını gösteriyor.

Akroterler kadın figürü, panter ve akant yapraklarından müteşekkildirler. Kadın, elbise şekline göre Zafer Tanrıçası Nike olmalıdır. Akroterler maalesef iyi bir işçilik göstermemekte, belki de bu mermerin cinsinden, yumuşak oluşundan ileri gelmektedir. Figürler biraz aşınmıştır.

Friz parçaları:

Batı tarafta bulunan 1.15 m uzunluğundaki friz parçası ele geçenlerin en uzun olup üzerinde bir kadın ve bir kentavros tasvir edilmiştir. Tapınağın doğu tarafında bulunanlar arasında içki taşıyan kadınların tasvir edildiği parçayı burada zikretmek isteriz.

Tapınakla ilgili Restorasyon çalışmaları

Tapınak sahasındaki çalışmalarımızda mimarlığa ait çeşitli parçalar ele geçti ise de, maalesef bunlar arasında restorasyon işinde faydalanılabilecek olanlar çok azdır. Bu bakımdan, çalışmalarımızın başın-

dan itibaren, tapınğın kısmen olsun onarılabilmesi hususunda beslediğimiz ümit zayıflamıştır. Aslında restorasyon daha ziyade teknik bilgi ve tecrübeye dayanan, müşterek çalışma isteyen bir iştir. Teos'da bugüne kadar böyle bir çalışma yapılamamıştır. Bunun en önemli sebebi kazı heyetinin kendi bünyesinde bir mimarın bulunmamasıdır. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün görevlendirdiği yüksek mimar ve teknisyenlerle de maalesef bugüne kadar arzu edildiği şekilde müşterek bir çalışma yapılamamıştır.

Bu sebeplerden, tapınak üzerindeki çalışmalarımızı daha ziyade mukaddes mahallin temizliği işine yöneltmiş bulunuyoruz. Bu bir taraftan abidenin kalabilmiş olan kısımlarını ziyaretçiler tarafından görülebilir hale getirecek, diğer taraftan da tapınakla ilgili bazı arkeolojik problemleri çözmeye yardım edecektir. Meselâ ele geçen bazı kitabe ve akroterler bazı sorunları şimdiden aydınlatmış durumdadır. Teos kitabeleri üzerinde çalışan, Hamburg Üniversitesi, Eski Çağ Tarihi Kürsüsünden Dr. P. Hermann'ın bu konudaki yazısı neşredilmek üzeredir. Akroterlerle olan probleme de biz burada kısaca temas etmek istiyoruz.

Teos Tapınağı ve Hermogenes

Bilindiği üzere İ. Ö. 2. yüzyılda yaşamış olan mimar Hermogenes'in Magnesia Artemis tapınağı başta olmak üzere Anadolu'da çeşitli yapılarda çalıştığını hem antik kaynaklar bildirmekte, hem de ele geçen arkeolojik eserler teyit etmektedir. Hermogenes'in Teos tapınağında çalışması ise bir problem halindedir. Bu tapınağa ait eskiden elle geçen ve İzmir Arkeoloji Müzesi'nde bulunan frizler üzerinde bugüne kadar esaslı bir inceleme yapılmadığı için tapınağın tarihi kat'î olarak bilinmemektedir. Tapınak araştırmalarımızda ve ele geçen, yukarıda kısaca üzerinde durduğumuz yan akroterlerin Hellenistik devire ait olduklarında şüphe etmemek lâzım. Böylece tapınağın Hellenistik devirde mevcut olduğu kat'ileşmektedir. Ayrıca, akant yapraklarının stiline göre

akroterleri İ. ö. 2. yüzyıla kadar indirmek mümkün gözükmemekte ve böylece, Hermogenes'in Teos tapınağında çalışmış olması, zaman bakımından imkân dahiline girmektedir. Esasen Teos'da bugüne kadar yaptığımız kazılarda Hellenistik devire ait kitabe, özellikle çok çeşitli tipte megara ve kandiller ele geçmiştir.

Bu da bize Teos'un Hellenistik devirde önemli bir şehir olduğunu gösterir. İki limana sahip olmakla aynı zamanda bir ticaret şehri olan zengin Teos şehri yapacağı tapınağın mimarlık işlerini zamanın meşhur mimarı Hermogenes'e vermiş olması çok mümkündür,